

AISTIS ŽALNORA
Uniwersytet Wileński,
Wydział Lekarski
Instytut Nauk o Zdrowiu,
Centrum Etyki, Prawa
i Historii Zdrowia
ORCID: 0000-0002-2382-370X

Społeczne aspekty edukacji higienicznej w Litwie Sowieckiej w latach 1944–1989: choroby weneryczne

Social aspects of hygienic education in Soviet Lithuania in the years 1944–1989: venereal diseases

Summary

In Soviet Lithuania many fields of daily life fell under heavy political influence. Medicine and health care was no exception. The health care system that existed at that time was presented in public discourse as the best possible and beyond any criticism. However, the society suffered from diseases, e.g. venereal diseases, just like at any other historical period or political system. Therefore, preventive actions in fighting the diseases had to be organized. The medical doctors and hygienists had to inform society about the possible health risks. And at the same time, they also had to keep with the “red line” by not criticising the faulty social system, which was partly responsible for the social origins of the diseases. Or, in a case there was a need to criticise someone/something, they needed to find someone/something to criticise, e.g. gay people, hippies.

Słowa kluczowe: higiena społeczna, edukacja, choroby weneryczne

Keywords: social hygiene, education, venereal diseases

Wprowadzenie

Historiografia okresu sowieckiego na Litwie jest nadal dość słabo rozwinięta. Wynika to prawdopodobnie z niewielkiej odległości historycznej od tego okresu i braku krytycznych badań historycznych. Niektóre tematy były ignorowane lub unikane, ponieważ mówienie o nich nie było zbyt wygodne. Dlatego trudno znaleźć opracowania krytyczne, które definiowałyby specyficzne problemy okresu sowieckiego. Jest to także problem ideologiczny. System opieki zdrowotnej, który istniał w okresie powojennym, był przedstawiany w dyskursie publicznym jako najlepszy i niepodlegający żadnej krytyce¹. Utrudnia to również późniejsze badania, ponieważ niełatwo zweryfikować, które z wiadomości podawanych przez autorów są prawdziwe, a które fałszywe. Jednak po latach podległości przeprowadzono pierwsze opracowania krytyczne. Co do tematu higieny społecznej pewne spostrzeżenia można znaleźć w artykule higienisty Romuladasa Gurevičiusa² i innych.

Celem badań było określenie, czy ideologia sowiecka miała wpływ na dyscyplinę naukową higieny społecznej, ze szczególnym uwzględnieniem chorób wenerycznych w Wilnie. Jaki wpływ na rozwój nauki i praktyki higieny społecznej miała ideologia sowiecka? Jak wpłynęło to na edukację społeczeństwa i dyskurs publiczny na temat higieny społecznej i chorób wenerycznych?

Z tych powodów poddano analizie kilka typów źródeł pierwotnych i wtórnych. Po pierwsze, historiografię dotyczącą higieny społecznej i chorób społecznych, choroby weneryczne. Po drugie, przeprowadzono analizę ilościową i jakościową najbardziej wpływowego magazynu o zdrowiu „Sveikatos mokslai”, aby wskazać główne kierunki publicznego dyskursu medycznego i publicznej edukacji higienicznej. Na koniec przeanalizowano akta Archiwum Wileńskiej Przychodni Chorób Wenerycznych oraz Archiwum Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego, aby wskazać, czy ideologia miała wpływ na teorię oraz praktykę lekarską.

Główne cechy higieny społecznej w czasach sowieckich

Wraz z pojawieniem się żelaznej kurtyny w Europie Wschodniej wileński Zakład Higieny, podobnie jak wiele organizacji naukowych,

¹ R. Gurevičius. *Socialinės Medicinos disciplinos evoliucija Vilniaus universitete*, „Higienos Mokslui lietuvoje-190 metų”, Vilnius 1997, s. 56.

² Ibidem, s. 53–57.

stało przed wyzwaniami w realizacji swoich celów. Według Romualdasa Gurevičiusa ideologia sowiecka poważnie ograniczyła badania nad pochodzeniem wszelkich powiązań między problemami społecznymi a chorobami. Dlatego takie dziedziny, jak medycyna społeczna czy higiena społeczna przechodziły okres stagnacji. Ponadto statystyki zdrowotne zostały sfalszowane i zdeformowane przez ideologię³. Można to zilustrować cytatem z oficjalnego czasopisma zdrowotnego „Sveikatos apsauga” z 1956 r.: „Śmiertelność ludności Związku Sowieckiego stale spada. Jest już mniejsza niż w USA, Anglii, Francji, Włoszech i innych”⁴, co jest wątpliwym stwierdzeniem w obliczu konsekwencji wojny i opóźnionego rozwoju sowieckiej służby zdrowia. Co więcej, nigdzie nie wskazano przyczyn śmiertelności ani nie podano danych. Dlatego trudno jest udowodnić, czy te stwierdzenia były słuszne, czy nie.

Analiza głównego ówczesnego czasopisma zdrowotnego „Sveikatos apsauga” wykazała, że bardzo niewiele artykułów drukowanych w czasopiśmie dotyczyło chorób wenerycznych lub innych zagadnień związanych z higieną społeczną. Definicja higieny społecznej nie istniała przez prawie cały omawiany okres. Tylko w 1977 r. ukazał się jedyny artykuł zatytułowany *Medicinos sociologija ir socialinė higiena (Socjologia medyczna i higiena społeczna)*, w którym wymieniono definicję higieny społecznej⁵. W przeciwieństwie do tego, w okresie międzywojennym wybitny wileński higienista Kazimierz Karaffa-Korbutt (1878–1935) postawił sobie nawet za cel powołanie całego Zakładu Higieny Społecznej⁶, gdyż był to jeden z priorytetowych celów państwa. Znaczna część publikacji K. Karaffy-Korbutta i jego uczniów była ukierunkowana właśnie na higienę społeczną⁷.

Według Romualdasa Gurevičiusa niewiele uwagi poświęcono rozwojowi higieny społecznej w okresie powojennym na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Wileńskiego. Świadczy to o braku kompetencji administracji Wydziału. Przedmiot higiena społeczna powrócił do pro-

³ Ibidem, s. 54.

⁴ P. Lazutka. *Sanitarinės epidmiologinės tarnybos uždaviniai Lietuvos TSR XIII-ojo Visasąjunginio higienistu, epidemiologu, mikrobiologu ir infekcionistu suvažiavimo nutarimų šviesoje*, „Sveikatos apsauga” 1956, nr 1, s. 36.

⁵ A. Tytmonas, *Medicinos sociologija ir socialinė higiena* „Sveikatos apsauga“ 1977, nr 1, s. 41–43.

⁶ Lietuvos Centrinis Valstybės Archyvas [Centralne Archiwum Państwowe Litwy] LCVA f. 175 ap. 31XB b. 65 l. 21–24.

⁷ A. Žalnora, *The role of the Hygiene Department of Stephen Bathory University in the development and promotion of public Health in Vilnius in the years 1922–1939*, „Studia Historiae Scientiarum” 2018, vol. 17, s. 51–87.

gramu studiów ok. 5–6 dekady⁸. Nasza analiza potwierdza taką tezę. W podręczniku uniwersyteckim *Socialinė higiena ir sveikatos apsaugos organizavimas* (1986) (*Organizacja higieny społecznej i ochrony zdrowia*) dyscyplina higieny społecznej jest przedstawiona jako owoc wysiłków naukowych W. Lenina, N. Semaško i Z. Sołowowa⁹. W powyższej narracji osiągnięcia zachodniej nauki nie znalazły miejsca. Dopiero w 1980 r. na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Wileńskiego powstał samodzielny Zakład Higieny Społecznej i Organizacji Opieki Zdrowotnej¹⁰. To też pośrednio dowodzi, że higiena społeczna przez długi czas nie była uważana za ważną.

Działalność Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego w okresie sowieckim

Jednym z głównych celów higieny społecznej jest edukacja społeczna na temat higieny, którą w okresie międzywojennym aktywnie organizowało Wileńskie Towarzystwo Lekarskie. Z tego powodu w badaniach przeanalizowano dane archiwalne dotyczące działalności tego Towarzystwa.

Założone w 1805 r. przez Józefa Franka (1771–1842) – syna Johana Piotra Franka (1745–1821) – Wileńskie Towarzystwo Lekarskie jest jednym z najsilniejszych i najbardziej wpływowych towarzystw naukowych w Wilnie, zrzeszających wileńskich lekarzy do dzisiaj. Towarzystwo postawiło sobie kilka głównych celów, takich jak:

- Dbanie o medycynę, chirurgię, farmację, koncentrowanie wspólnych wysiłków na rzecz doskonalenia tych nauk;
- Walka z chorobami zakaźnymi (ospą, czerwonką, błonicą, cholebrą itp.);
- Zbieranie danych dotyczących patologii regionu, metody leczenia chorób;
- Dzielenie się doświadczeniami, zgłaszania ciekawych i rzadkich przypadków w codziennej praktyce lekarskiej;
- Badanie przyczyn zachorowalności i śmiertelności;
- Zastosowanie nowych zabiegów w praktyce;
- Walka z szarlatanizmem;

⁸ R. Gurevičius, op. cit., s. 57.

⁹ B. Kisielius, B. Balkevičius, *Socialinė higiena ir sveikatos apsaugos organizavimas*, Vilnius 1986, s. 5–8.

¹⁰ A. Žalnora, *Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Sveikatos mokslų instituto Visuomenės sveikatos katedros raidos bruožai ir svarbiausios datos*, „Visuomenės sveikatos katedrai 100 metų“ 2021, Vilnius 2022, s. 20.

- Poprawa warunków sanitarnych kraju, szerzenie wiedzy o higienie;
- Współpraca z innymi towarzystwami medycznymi.
- Dzielenie się informacjami o chorobach, zwalczanie epidemii i edukacja społeczeństwa o osiągnięciach nauki¹¹.

Analiza danych archiwalnych Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego i innych ujawniła kilka dziwnych tendencji. Po pierwsze, działalność samego społeczeństwa stała się dość niejasna. Analiza ilościowa funduszy Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego wykazała, że liczba dokumentów związanych z działalnością Towarzystwa zmniejszyła się z 1000 sztuk w latach 1805–1842 do zaledwie 300 sztuk w latach 1919–1939. A dane archiwalne z lat 1945–1990 w zespole w ogóle nie istnieją. To prawdopodobnie pokazuje, że społeczeństwo było mniej zorganizowane niż wcześniej, co pośrednio można było udowodnić w ówczesnej literaturze¹².

Po drugie, w dwóch pierwszych okresach istnienia Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego co roku ukazywało się czasopismo „Pamiętnik Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego”. Czasopismo dobrze służyło realizacji wyżej wymienionych celów Towarzystwa. Członkowie Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego pisali liczne artykuły poświęcone największym problemom zdrowotnym okresu międzywojennego. Przedstawiali statystyki medyczne i jasną interpretację danych, również propozycje rozwiązania tych problemów. Dzielili się zarówno swoimi sukcesami, jak i porażkami.

Niestety, po 1939 r. żaden z numerów „Pamiętnika Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego” nie został już opublikowany. Z innych danych wynika, że czasopismo w 1956 r. zostało jakby zastąpione czasopismem „Sveikatos apsauga” („Ochrona zdrowia”), które było już czasopismem ogólnolitewskim, nie zaś ograniczonym tylko do Wilna¹³. Teoretycznie czasopismo mogło służyć podobnym celom, jednak w przeciwieństwie do poprzedniego „Pamiętnika Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego”, które było bardziej niezależne i czasami nawet udzielało porad w sprawach zdrowotnych (np. list Aleksandra Safarewicza do Naczelniej Rady Zdrowia w sprawie ustawy eugenicznej¹⁴), późniejsze

¹¹ Archiwum Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego, F26 – 2 Ustawy Towarzystwa Medycznego Wileńskiego, 1806.

¹² Č. Kunevičius, *Vilniaus medicinos draugijos atkūrimo trisdešimtmetis 1945–1975*, „Sveikatos apsauga” 1975, nr 12, s. 34–36.

¹³ B. Penkauskas, *Tarybų Lietuvos sveikatos apsauga ir jos uždaviniai*, „Sveikatos apsauga” 1956, nr 1, s. 6.

¹⁴ A. Safarewicz, *Uwagi do projektu ustawy eugenycznej*, „Pamiętnik Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego” 1935, R. 11, nr 6, s. 332–338.

czasopismo „Sveikatos apasauga” miało jasny cel, to jest słuzenie potrzebom rządu¹⁵. Zamiast krytycznej analizy codziennych problemów zdrowotnych większość artykułów kładła nacisk na sukcesy tego czy innego wydziału czy szpitala. Jednak nie znaleziono wystarczającej liczby danych statystycznych, które dawałyby nam wskazówkę, czy powyższe sukcesy mają potwierdzenie.

W 1954 r. Wileńskie Towarzystwo Lekarskie podzieliło się na kilka mniejszych części i porzucono tradycję comiesięcznych spotkań¹⁶. W ten sposób nie spełniło się życzenie jego założyciela Józefa Franka, aby wszyscy wileńscy lekarze zasiedli przy jednym stole. Ponadto sekcje dermatologiczno-wenerologiczne i sanitarno-higieniczne uznano za niewspółpracujące z pozostałymi częściami społeczeństwa¹⁷. Niestety, nie znamy przyczyny tego posunięcia.

W naszych badaniach postawiliśmy hipotezę, że po II wojnie światowej Wileńskie Towarzystwo Lekarskie i jej sekcja higieniczna miały mniejszy wpływ na rozwój higieny społecznej.

Pierwszym sowieckim prezesem Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego był Bronius Penkauskas (później od 1956 r. minister zdrowia Litwy sowieckiej), a pozostałymi członkami zarządu głównego byli Jonas Kairiūkštis (późniejszy dziekan Wileńskiego Wydziału Lekarskiego), wreszcie późniejszy kierownik wileńskiego Zakładu Higieny – Vladas Kviklys¹⁸. Kviklys urodził się 6 czerwca 1908 r. w Šavašai (Daugailių vlsč.), zmarł w 23 maja 1985 r. w Wilnie. Litewski lekarz i higienista, profesor, pionier higieny szkolnej na Litwie. Ukończył Uniwersytet Witolda Wielkiego w 1934 r. W latach 1934–1938 studiował na Uniwersytecie w Grazu, w latach 1938–1940 wykładał na Uniwersytecie Witolda Wielkiego, następnie w latach 1945–1962 dyrektor Instytutu Sanitacji i Higieny w Wilnie, 1953–1966 – przewodniczący Medycznej Rady Naukowej Ministerstwa Zdrowia, 1962–1985 – kierownik Katedry Higieny Uniwersytetu Wileńskiego; profesor (1970). Z jego inicjatywy w 1962 r. na Wydziale Lekarskim powołano Katedrę Sanitacji i Higieny. W latach 1966–1968 był także dziekanem Wydziału Kształcenia Lekarzy Uniwersytetu Wileńskiego. W 1975 r. został członkiem Rady Sanitarno-Epidemiologicznej Ministerstwa Zdrowia i Przewodniczącym Komisji Problemowej Higieny Dzieci i Młodzieży

¹⁵ B. Penkauskas, op. cit., s. 6.

¹⁶ Č. Kunevičius, op. cit., s. 34–36.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem.

Rady Koordynacyjnej Nauk Medycznych¹⁹. Członek Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego²⁰.

Mimo trudnej sytuacji powstawały artykuły z dziedziny higieny społecznej, np. profesor Vladas Kviklys pisał o higienie pracowników umysłowych²¹, tak samo jak inny higienista Jonas Šopauskas²². Z kolei Jonas Kairiūkštis pisał o alkoholizmie.

Dane, którymi dysponujemy, nie mogą dać nam jasnych odpowiedzi na pytanie, dlaczego Wileńskie Towarzystwo Lekarskie stało się mniej aktywne w dziedzinie edukacji publicznej, ale wygląda na to, że sowiecka ideologia zmieniła linię dyskursu medycznego z demokratycznej edukacji w zakresie higieny społecznej na paternalistyczną linię, z takimi cechami, jak izolacja, policyjna kontrola chorych, dyspensaryzacja oraz kryminalizacja niektórych chorób. Być może miało to wpływ na działalność Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego.

Problem chorób społecznych w celach zdrowotnych państwa

W 1956 r. wspomniany już Bronius Penkauskas napisał artykuł *Ochrona zdrowia Litwy Sowieckiej i jej zadania*²³. Określając najważniejsze cele sowieckiego litewskiego systemu opieki zdrowotnej, pisał: „(...) głównym wyznacznikiem sprawności każdej placówki służby zdrowia i profilaktyki powinna być liczba osób pracujących w przychodni”²⁴. Niemal identyczne akcenty można znaleźć w artykule Alfonsasa Dirsė (wiceministra, później ministra zdrowia). Mimo że artykuł był poświęcony profilaktyce zdrowotnej głównym celem, według niego, było „wyszukiwanie i rejestracja chorych, a także znajdowanie możliwych czynników ryzyka zdrowotnego, które mogą wystąpić w procesie produkcji”²⁵. Podobne tendencje zauważono również w pracach historyka Tomasa Vaisėty, który twierdził, że psychiatria

¹⁹ Vladas Kviklys, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, <https://www.vle.lt/straipsnis/vladas-kviklys/> [dostęp 8.02.2021].

²⁰ Prof. Vladas Kviklys, *Vilniaus medicinos draugija*, <https://vmd.lt/apie/prof-vladas-kviklys/> [dostęp 15.07.2022].

²¹ V. Kviklys, *Protinio darbo higiena*, Vlnius 1955.

²² J. Šopauskas, *Protinio darbo higiena*, Vilnius 1962.

²³ B. Penkauskas, *Tarybų Lietuvos sveikatos apsauga ir jos uždaviniai*, „Sveikatos apsauga” 1956, nr 1.

²⁴ Ibidem.

²⁵ A. Dirsė, *Profilaktika – pagrindinė tarybinės sveikatos apsaugos kryptis*, „Sveikatos apsauga” 1956, nr 1, s. 20–21.

radziecka opierała się prawie wyłącznie na modelu dyspanseryzacji, czyli poszukiwania chorych i ich izolacji²⁶.

Gdy porównuje się medyczne akcenty powojenne z retoryką lekarzy okresu międzywojennego, można zauważyć istotne różnice. Wygląda na to, że terminologia medyczna uległa zmianie, tak samo jak akcenty systemu zdrowotnego. W artykule Broniusasa Penkauskasa oraz Alfonsasa Dirsė, podobnie jak w innych publikacjach, brakuje dawnych zagadnień, takich jak edukacja higieniczna ludności, pomoc społeczno-lekarska na wsi, walka z chorobami społecznymi, alkoholizm, choroby weneryczne itd. Wprawdzie można by argumentować, że problemy te straciły na znaczeniu, ale byłoby to wątpliwe w obliczu trudnych powojennych realiów.

Według Romualdasa Gurevičiusa dyscypliny medyczne wymagające szerszej analizy zjawisk społecznych, np. higiena społeczna, zostały zepchnięte na bok²⁷. To samo można powiedzieć o wenerologii, ponieważ choroby weneryczne uznano za relikty dawnych czasów kapitalistycznych. Twierdzono, że na socjalistycznej Litwie już ich nie ma. Jednak problem był nadal aktualny²⁸.

Według znanego urologa prof. Balysa Dainysa państwo ingerowało w życie intymne społeczeństwa. Domagano się konkretnych informacji na temat stosunków płciowych między partnerami. Wszystko, zdaniem profesora, było czynione w tzw. szczytnym celu – chęci wyeliminowania paskudnych chorób wenerycznych, które rozprzestrzeniają się w niektórych miejscach Związku Radzieckiego jak „pożary lasów”²⁹. Doktor Janina Stefanija Vasilavičienė, kierownik Kliniki Chorób Skórnych i Wenerycznych, podaje, że w latach 70. w Kownie na syfilis zachorowało nawet 700 osób³⁰. Byłoby to ok. 192 przypadków na 100 tys. mieszkańców (dane z 1978 r.).

Wydaje się, że tak ogromna liczba zachorowań na kiłę wymagała działań społecznych, opartych jednak na edukacji i innych środkach,

²⁶ T. Vaisėta, *Vasarnamis*, Vilnius 2018, s. 66–73.

²⁷ R. Gurevičius, op. cit., s. 54.

²⁸ *Seksas sovietmečiu: nuo laisvos meilės iki policininko antrankių*, <https://www.tv3.lt/naujiena/lietuva/seksas-sovietmeciu-nuo-laisvos-meiles-iki-milicininko-antrankiu-n1006962#77648-1673929> [dostęp 10.07.2020].

²⁹ *Prievarta sovietinėje medicinoje: ligoninėse kentė disidentai, alkoholikai ir lovelasai*, <https://www.tv3.lt/naujiena/lietuva/1044367/prievarta-sovietineje-medicinoje-ligoninese-kente-disidentai-alkoholikai-ir-lovelasai> [dostęp 10.07.2020].

³⁰ *Gydytojos patirtis: prievartinis gydymas ligų plitimo nestabdo*, <https://www.diena.lt/naujienos/sveikata/sveikata/gydytojos-patirtis-prievartinis-gydymas-ligu-plitimo-nestabdo-912031> <https://www.diena.lt/naujienos/sveikata/sveikata/gydytojos-patirtis-prievartinis-gydymas-ligu-plitimo-nestabdo-912031> [dostęp 10.07.2020].

natomiast w „Sveikatos apsauga” z 1983 r. znaleźliśmy tylko jeden artykuł, który odnosiłby się do potrzeby należytej publicznej edukacji seksualnej³¹. Niemniej jednak inne dane z wileńskiego ambulatorium wenerycznego świadczą o tym, że niektóre akcje edukacji sanitarnej zorganizowano już w latach 70. W szkołach zawodowych i fabrykach organizowano publiczne wykłady na temat chorób wenerycznych³².

Z drugiej strony inne strategie – oparte na policji – były bardzo dobrze znane opinii publicznej. „Okolo 1955–1965 wydano tajny dekret o występowaniu chorób wenerycznych. Przy pomocy medyków, milicjantów i prokuratorów wydano rozkaz łapania każdego, kto zgłosił się do lekarza z syfilisem lub rzeżączką”, stwierdza profesor Dainys³³. Dane z archiwum wileńskiego ambulatorium wenerycznego pozwalają na sformułowanie pewnych wniosków, które mogą brzmieć stygmatyzująco. W 1960 r. ukazał się raport *O walce z szerzeniem się kiły w Wilnie*. Według autorki tego dokumentu dr T.M. Sinevy, niezwykle zaraźliwa choroba weneryczna szerzyła się wyłącznie w wyniku kontaktów homoseksualnych, dlatego też autorka proponowała rejestrację osób homoseksualnych i ich środowiska z pomocą prokuratury³⁴.

Lecz nie tylko homoseksualiści, ale także inne mniejszości zwracały uwagę rządu. Według historyka Algirdasa Jakubčionisa niektóre subkultury nie lubiane przez władze były karane badaniami i zatrzymywaniem pod zarzutem chorób wenerycznych. Hipisi często byli transportowani do tzw. ambulatoriów na kontrolę chorób wenerycznych³⁵. W medycynie sowieckiej ambulatoria chorób wenerycznych bardziej przypominały więzienia niż prawdziwe ambulatoria przeznaczone do leczenia chorób. Trudno ustalić, jaka była idea tego typu przedsięwzięcia, czy wymagał tego stan zdrowia chorych, czy po prostu zamierzano ich publicznie poniżyć.

Dość elastyczna definicja przestępstw seksualnych w tamtym czasie stworzyła warunki do zatrzymywania i karania obywateli za rzekomo niemoralne czynności seksualne. Artykuł nr 239 Kodeksu Karnego Litewskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej z 1962 r. „O posiadaniu slumsów i prostytucji” określał, że „posiadanie slumsów w celu uprawiania hazardu, lubieżności seksualnej lub narkomanii, a także

³¹ E. Andriulis, *Higieninis ir lytinis jaunimo auklėjimas*, „Sveikatos apsauga“ 1983, nr 11, s. 18–21.

³² LCVA f. R-651, ap. 1, b. 301, l. 35.

³³ *Prievarta sovietinėje medicinoje...*, op. cit.

³⁴ LCVA f. R- 651, ap. 1. b. 153 l. 1–9.

³⁵ *Prievarta sovietinėje medicinoje...*, op. cit.

usługi prostytutki, podlega karze pozbawienia wolności do lat 5”³⁶. W praktyce definicja „slumsów” odnosiła się do wielu miejsc spotkań towarzyskich, które wypadły z łask władz, np. mieszkania hipisów.

Można więc wnioskować, że pomimo wyraźnego problemu istnienia niektórych chorób społecznych, np. chorób wenerycznych, pozytywnej edukacji publicznej w zakresie higieny seksualnej brakowało, zamiast edukacji seksualnej często wprowadzono kontrolę policji nad społeczeństwem, a za rozprzestrzenianie się chorób wenerycznych obwiniano poszczególne grupy społeczne, np. hipisów albo homoseksualistów. Wygląda na to, że sowiecki model opierał się wyłącznie na leczeniu i izolowaniu pacjentów, a nie zapobieganiu chorobom społecznym za pomocą szerszego wachlarza społecznych środków.

Bibliografia

Źródła

LCVA f. R- 651, ap. 1. b. 153 l. 1–9.

LCVA f. R-651, ap. 1, b. 301, l. 35.

LCVA f. 175 ap. 3IXB b. 65 l. 21–24.

Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Baudžiamasis kodeksas [Kodeks karny Litewskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej], 1962, artykuł nr 239, s. 118, art. 239.

Archiwum Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego Fund nr 26, file 2 Ustawy Towarzystwa Medycznego Wileńskiego, 1806.

Opracowania

Andriulis E., *Higieninis ir lytinis jaunimo auklėjimas*, “Sveikatos apsauga” 1983, nr 11.

Diršė A., *Profilaktika – pagrindinė tarybinės sveikatos apsaugos kryptis*, “Sveikatos apsauga” 1956, nr 1.

Gurevičius R., *Socialinės Medicinos disciplinos evoliucija Vilniaus universitete*, “Higienos Mokslui lietuvoje-190 metų” 1997.

Kisieliū B., Balkevičius B., *Socialinė higiena ir sveikatos apsaugos organizavimas*, Vilnius 1986.

Kunevičius Č., *Vilniaus medicinos draugijos atkūrimo trisdešimtmetis (1945–1975)*, “Sveikatos apsauga” 1975, nr 12.

Kviklys V., *Protinio darbo higiena*, Vilnius 1955.

³⁶ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Baudžiamasis kodeksas, 1962, artykuł nr 239, s. 118.

- Lazutka P., *Sanitarinės epidmiologinės tarnybos uždaviniai Lietuvos TSR XIII-ojo Visasąjunginio higienistų, epidemiologų, mikrobiologų ir infekcionistų suvažiavimo nutarimų šviesoje*, „Sveikatos apsauga“ 1956, nr 1.
- Penkauskas B., *Tarybų Lietuvos sveikatos apsauga ir jos uždaviniai*, „Sveikatos apsauga“ 1956, nr 1.
- Safarewicz A., *Uwagi do projektu ustawy eugenycznej*, „Pamiętnik Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego“ 1935, R. 11, nr 6.
- Tytmonas A., *Medicinos sociologija ir socialinė higiena*, „Sveikatos apsauga“ 1977, nr 1.
- Vaisėta T., *Vasarnamis*, Vilnius 2018.
- Žalnora A., *The role of the Hygiene Department of Stephen Bathory University in the development and promotion of public Health in Vilnius in the years 1922–1939*, „Studia Historiae Scientiarum“ 2018, vol. 17.
- Žalnora A., *Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Sveikatos mokslų instituto Visuomenės sveikatos katedros raidos bruožai ir svarbiausios datos*, „Visuomenės sveikatos katedrai 100 metų, 2021“, Vilnius 2022.

Strony internetowe

- Gydytojos patirtis: prievartinis gydymas ligų plitimo nestabdo*, <https://www.diena.lt/naujienos/sveikata/sveikata/gydytojos-patirtis-prievartinis-gydymas-ligu-plitimo-nestabdo-912031><https://www.diena.lt/naujienos/sveikata/sveikata/gydytojos-patirtis-prievartinis-gydymas-ligu-plitimo-nestabdo-912031>.
- Prievarta sovietinėje medicinoje: ligininėse kentė disidentai, alkoholikai ir lovelasai*, <https://www.tv3.lt/naujiena/lietuva/1044367/prievarta-sovietineje-medicinoje-ligininese-kente-disidentai-alkoholikai-ir-lovelasai>.
- Seksas sovietmečiu: nuo laisvos meilės iki policininko antrankių*, <https://www.tv3.lt/naujiena/lietuva/seksas-sovietmeciu-nuo-laisvos-meiles-iki-milicininko-antrankiu-n1006962#77648-1673929>.